

ДУДЧЕНКО
Наталія Василівна
dudchenkonv@i.ua

УДК 336.02:33

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

THE WAYS OF REALIZATION OF THE STATE FINANCIAL SUPPORT UNDER CRISIS CONDITIONS OF NATIONAL ECONOMY DEVELOPMENT

доцент кафедри фінансів,
Черкаський державний
технологічний університет

У статті проаналізовано процес формування і реалізації фінансової політики держави у сучасних умовах. Розкрито основні положення щодо розуміння змісту категорії «фінансова політика» та її основних складових частин. Визначено недоліки функціонування державної фінансової політики, що є наслідком непослідовної та неефективної політики в сфері економіки. Запропоновано напрями підвищення ефективності фінансової політики України.

В статье проанализирован процесс формирования и реализации финансовой политики государства в современных условиях. Раскрыты основные аспекты, необходимые для понимания категории «финансовая политика» и ее основных элементов. Выявлены недостатки функционирования государственной финансовой политики, которые являются следствием не последовательной и не эффективной политики в сфере экономики. Предложены направления повышения эффективности финансовой политики Украины.

The article analyzes the process of development and realization of the state financial policy in the present context. The main positions towards the realization of the category content “financial politics” and its main components have been revealed. The drawbacks of the state financial policy activity, which are the consequence of the flip and flop policy in the sphere of economics, have been determined. The ways of the increase of financial policy efficiency in Ukraine have been proposed.

Ключові слова: фінансова політика, національна економіка, інфляція, економічна криза, державне регулювання

Ключевые слова: финансовая политика, национальная экономика, инфляция, экономический кризис, государственное регулирование

Keywords: financial policies, national economy, inflation, economic crisis, government regulation

ВСТУП

У сучасних умовах функціонування економічної системи України розв'язання фінансових проблем є важливим завданням у процесі відновлення позитивної динаміки макроекономічних показників. Ефективно функціонуюча фінансова система повинна сприяти економічному зростанню, враховувати міжнародні тенденції та адаптуватися до них [1].

Економічна криза зумовила необхідність розробки та впровадження чітко визначених напрямів реалізації фінансової політики держави, що сприятимуть відновленню макроекономічної рівноваги та створять передумови для стабільного економічного розвитку. Вищезазначене й визначило актуальність даного дослідження.

Окремі питання формування та реалізації фінансової політики держави розглядалися в працях вітчизняних вчених-науковців, зокрема у роботах В. Гейця, П. Курмаєва, В. Лагутіна, І. Лютого, В. Опа-

ріна, І.С. Юрія, П. Юхименка та інших. Разом з тим, питання, пов'язані із дослідженням сучасної специфіки державного регулювання фінансових відносин в нашій країні залишаються недостатньо вивченими.

МЕТА РОБОТИ полягає у розробці напрямів реалізації державної фінансової політики у сучасних кризових умовах функціонування національної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі підготовки статті автором використано методи: узагальнення (дозволив зафіксувати характерні аспекти сучасної практики державного регулювання фінансової системи України); системний підхід (в процесі комплексного дослідження фінансової системи як єдиного цілого); структурно-функціональний підхід (при виділенні структурних елементів фінансової системи України).

РЕЗУЛЬТАТИ

Складна макроекономічна ситуація, а також ескалація конфлікту на сході країни негативно вплинули на розвиток національного господарства, сприяли розбалансуванню фінансових ринків. У результаті знецінення національної грошової одиниці та зростання цін у 2014 р. рівень інфляції становив 24,9%. Зазначені негативні тенденції призвели до погіршення якості кредитного портфеля, що спричинило необхідність створення значних резервів. У 2014 р. відрахування в резерви банками стало одним з чинників збитковості банківської системи [2, с.6].

Сьогодні для економіки країни характерний високий рівень доларизації, готівкових розрахунків та процентних ставок, що є наслідком, насамперед, непослідовної та неефективної державної економічної політики минулих років. Невідповідність економічної політики економічним реаліям протягом останніх років призвела до накопичення внутрішніх дисбалансів у всіх сферах економіки. Бюджетна підтримка неефективних галузей економіки, не виважена цінова політика щодо енергоносіїв для домогосподарств, утримання штучного фіксованого валютного курсу – усе це спричинило втрату конкурентоспроможності українських виробників, зростання дефіциту рахунку поточних операцій, суттєвий фіскальний дефіцит та нарощування державного боргу [2].

Основним недоліком функціонування державної фінансової політики України є те, що вона не розробляється і не регулюється у відповідності до єдиного законодавчо-нормативного акту. Разом з тим, відсутні й комплексні дослідження її стану з боку уповноважених органів державної влади, а отже, на державному рівні не сформовані, адекватні сучасним реаліям, її мета, завдання, напрями реалізації [3, с.5].

Крім того, економічний і соціальний розвиток нашої країни стримує нездатність фінансової політики швидко реагувати на мінливі умови розвитку держави та запроваджувати відповідні тактичні заходи, що орієнтовані на миттєву вигоду; відсутність стратегічних концептуальних розробок; відрив фінансової політики від фактичного стану справ, що відбуваються у народному господарстві та наявний залишковий підхід при визначенні фінансової бази задоволення соціальних потреб громадян.

Тому, з метою подолання негативних кризових явищ в економіці країни та розробки відповідних напрямів реалізації фінансової політики держави вважаємо за необхідне, в першу чергу, розкрити основні положення щодо розуміння її сутності та основних складових частин.

Узагальнення у [1] наукових підходів до розкриття змісту фінансової політики показало, що вона розглядається як сукупність заходів держави щодо організації та використання фінансів, фінансових ресурсів, фінансових відносин для здійснення своїх функцій та завдань, виявлених у системі форм і методів управління ними. Загальним у визначенні змісту фінансової політики є те, що вона включає такі основні елементи: концепцію розвитку

фінансів; головні напрями використання фінансових ресурсів; здійснення практичних дій з досягнення цілей фінансової політики.

Разом з тим, слід визнати, що фінансова політика безпосередньо пов'язана з державним регулюванням фінансових ресурсів з метою підвищення реального рівня життя громадян. При цьому фінансову політику необхідно розглядати не лише як науку чи систему наукових знань про фінанси, але і як мистецтво управління ними. Таким чином, фінансова політика – це завжди пошук балансу, оптимального на цей час співвідношення кількох напрямів розвитку національної економіки та вибір найбільш ефективних методів і механізмів їх досягнення [1].

Основними складовими частинами фінансової політики держави виступають: бюджетно-податкова політика, грошово-кредитна політика та політика управління державним боргом.

На даний час в економічній літературі бюджетно-податкову політику найчастіше ототожнюють з фіскальною. Разом з тим, як вірно зазначається у [4] бюджетно-податкова політика – це політика формування, виконання та регулювання державного бюджету країни, до того ж це заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництво не інфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування й підходів до формування державного бюджету в цілому, а також маніпулювання державними видатками та доходами з метою впливу на економічний розвиток суспільства. Термін «бюджетно-податкова політика» складається з двох категорій «податкова політика» та «бюджетна політика» [4, с. 65–66].

Проект Постанови Верховної Ради України «Про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік» містить наступні основні положення щодо:

- основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку (номінальний ВВП – 2106,1 млрд грн, реальний темп зростання ВВП – 102%; індекс споживчих цін – 109%, індекс цін виробників – 112%; обмінний курс гривні до долара США – 22,5 грн; рівень безробіття – 9,9%);

- утримання граничного обсягу дефіциту державного бюджету в межах 3% ВВП;

- збереження з урахуванням податкового законодавства частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет на рівні не вищому, ніж враховано у державному бюджеті на 2015 рік [5].

Пріоритетними завданнями податкової та митної політики у 2015 й у 2016 роках є: скорочення кількості податків і зборів; максимальне сприяння розвитку внутрішнього виробництва шляхом зниження податкового (соціального) навантаження на фактори виробництва; мінімізацію ризиків ухилення від сплати податків; спрощення адміністрування податків; адаптація податкового та митного законодавства України до законодавства Європейського Союзу [6].

Проведений у [7] аналіз реалізації бюджетно-податкової політики свідчить про те, що наша країна має недостатньо ефективну структуру бюджетних видатків, надзвичайно низький у порівнянні з іншими

країнами рівень державних капітальних інвестицій, низьку якість державного управління та високий рівень видатків на фінансування бюрократичного апарату, що знижує ефективність бюджетної політики.

Старіння інфраструктури, значне недофінансування програм будівництва і модернізації інфраструктурних об'єктів, витрачання запозичень на поточне споживання створює умови, за яких Україна не в змозі підтримувати оновлення економіки, постійно втрачає свої конкурентні переваги і з кожним роком все більше і більше перекладає розв'язання складних фінансово витратних соціально-економічних та екологічних проблем на майбутні покоління [7, с. 65, 71].

Недостатньо ефективно є й грошово-кредитна політика. Її головною метою є забезпечення стабільності грошової одиниці України. З метою її реалізації Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Це передбачає збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, забезпечення цінової передбачуваності у здійсненні довгострокового планування та прийнятті управлінських рішень щодо економічного та соціального розвитку [8].

Проте, загострення соціально-політичної ситуації протягом 2014-2015 років, накопичений за попередні роки дефіцит поточного рахунку платіжного балансу, вплив капіталу з країни та депозитів з банківської системи спричинили посилення девальваційного тиску на національну валюту. Національний банк в умовах обмеженості міжнародних резервів був змушений відмовитись від практики утримання валютного курсу в жорстких межах, що призвело до появи глибоких валютної і банківської криз [8].

Політика управління державним боргом, фактично, продовжує заходи у контексті управління витратами на обслуговування боргу, пошуку оптимальних шляхів фінансування дефіциту бюджету, надання державних гарантій за зобов'язаннями вітчизняних суб'єктів господарювання тощо.

Дослідження показників сучасного стану управління державним боргом України свідчить про погіршення боргової ситуації, що пов'язано з істотним збільшенням абсолютних показників загального розміру державного боргу через високі валютні ризики зовнішньої заборгованості, нестабільну ситуацію з рефінансуванням боргів попередніх років, а також тиском боргових виплат на державні фінанси [9].

Так, впродовж 2014 р. обсяг державного та гарантованого державою боргу зріс з 584,4 млрд грн (40,2 % ВВП) у 2013 р. до 1100,8 млрд грн (70,7 % ВВП) у 2014 р., перетнувши граничний рівень індикатора боргової безпеки держави в 60 % ВВП, а державного боргу – з 480,2 млрд грн (33% ВВП) до 947,0 млрд грн (60,8% ВВП) відповідно [9].

Труднощі, що виникають за необхідності проведення рефінансування існуючих боргів, поєднані із недостатньою ліквідністю світових

фінансових ринків, можуть призвести до неможливості виконання зобов'язань урядом країни. За таких умов країна і її економічні суб'єкти втрачають будь-яку довіру з боку світової економічної системи, що значно ускладнює подальший розвиток зовнішніх економічних відносин [3].

ВИСНОВКИ

Отже, в сучасній кризовій ситуації, необхідно запровадити наступні пріоритетні напрями реалізації фінансової політики держави.

1. Заслужують на увагу пропозиції, сформульовані у [10]. Так, зважаючи на ризики виникнення фінансової нестабільності, необхідно переглянути бюджет, збільшивши обсяги капітальних видатків, у тому числі будівельних, не збільшуючи при цьому розміру дефіциту. Доцільним є також створення Стабілізаційного фонду, кошти якого будуть спрямовані на забезпечення всіх гарантійних зобов'язань держави. Це посилить довіру до намірів уряду проводити виважену та збалансовану бюджетну політику [10].

2. Для подолання фінансової кризи та забезпечення цінової стабільності Національному банку необхідно проводити стратегічно і тактично виважену монетарну політику, що спрямована на забезпечення пріоритету національної валюти як платіжного засобу шляхом дедоларизації української економіки; поступове зниження рівня інфляції до 3–5% на рік; зменшення вартості кредитних ресурсів, державного внутрішнього і зовнішнього боргів України [8, с.4].

3. Одним із пріоритетних завдань держави на сучасному етапі її розвитку є проведення адміністративної реформи, скорочення державного апарату, підвищення кваліфікаційного рівня державних управлінців, позбавлення міністерств і відомств дублюючих функцій, що дозволить підвищити ефективність діяльності влади та зменшити обсяг коштів, що витрачаються на фінансування бюрократичного апарату [7, с.72]. Доцільною є боротьба з корупцією, реалізація заходів щодо зменшення рівня тіньової економіки. Більш детально зазначене висвітлене у науковій праці [11].

4. Актуальним залишається питання визначення мети, принципів, критеріїв та процедур надання ефективної системи бюджетної підтримки в Україні. У цьому напрямі доцільно забезпечити перехід від «вертикальної» до «горизонтальної» системи державної підтримки, яка прийнята у розвинених країнах світу [7, с.72].

5. Під час фінансової кризи стратегічним напрямом діяльності уряду є впровадження заходів щодо стимулювання збільшення інвестицій у реальний сектор національної економіки. Для цього необхідно ухвалити низку законопроектів, розроблених урядом і спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України [10]. Аналогічні заходи запропоновані у [12].

6. В умовах фінансової кризи потрібно виважено фінансувати витрати на соціальні програми. Вони мають бути узгоджені з існуючими

можливостями держави та потребами незахищених верств населення шляхом підсилення адресності допомоги. Водночас слід враховувати можливості бюджету щодо здійснення таких заходів на середньо- і довгострокову перспективу [13, С.47].

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок може стати державне регулювання фінансового ринку України.

Список використаних джерел

1. Танклевська Н.С. Удосконалення державної фінансової політики [Електронний ресурс] / Н.С. Танклевська. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5896/06-Tanklevsjka.pdf>
2. Комплексна програма розвитку фінансового ринку на 2015-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nssmc.gov.ua/fund/development/prog>
3. Боронос В.Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території: монографія / В.Г. Боронос. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 310 с.
4. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми / О.М. Алимов, О.І. Амоша та ін.; за заг. ред. В.І. Ляшенка; ІЕП НАН України, КПУ. – Запоріжжя: КПУ, 2014. – 798 с.
5. Про проект Основних напрямів бюджетної політики на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/publish/article?art_id=53135&cat_id=44731
6. Проект основних напрямів бюджетної політики на 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=398593&cat_id=398592
7. Запатріна І. Формування фінансової політики держави : євроінтеграційний вимір / І. Запатріна // Фінанси та банківська справа. – 2012. – № 2. – С. 59–73.
8. Основні засади грошово-кредитної політики на 2015 рік / Рада Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=10465306>
9. Аналіз сучасного стану державного боргу та ключові напрями забезпечення боргової безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/derzh_bo rg.pdf
10. Данилишин Б. Світова фінансова криза – тест для України [Електронний ресурс]/Б. Данилишин. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/POLITICS/svitova_finanova_kriza_test_dlya_ukrayini.html
11. Курмаєв П.Ю. Основні елементи державної політики рестрикції тіньових економічних відносин в Україні /П.Ю. Курмаєв //Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2014. - №9. – 226-231.
12. Курмаєв П.Ю. Державне регулювання інвестиційної діяльності на регіональному рівні / П.Ю. Курмаєв // Формування ринкових відносин в Україні. - 2009. - № 7/8. - С. 167-170
13. Макаренко Є.В. Особливості фінансової політики держави та місце бюджетного дефіциту у механізмі її реалізації / Є.В. Макаренко // Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка:сер.: Економіка. – Вип.127. - 2011. – С. 45-47.